

УДК 342.922

С. А. Комісаров
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства Сєвєродонецького інституту
ПраТ «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»

ОБ'ЄКТ ПРОСТУПКУ ПРОТИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Постановка проблеми. В останні час значну увагу науковців та практиків привертає сфера забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Це пов'язане, насамперед, із змінами законодавства, проведенням глобальних реформ в Україні, протидією погіршенням криміногенної ситуації, що зумовлена економічними проблемами та гібридною агресією Росії проти нашої держави, зростаючою загрозою вчинення терористичних актів тощо.

Як неодноразово зазначалося у науковій літературі, будь-яку проблему необхідно вирішувати комплексно, при цьому за підґрунтя маючи міцну теоретичну основу, удосконалений, узгоджений та стандартизований категоріально-понятійний апарат, зворотній зв'язок теорії з практикою для удосконалення чинного законодавства. Саме тому для вирішення проблеми забезпечення публічного порядку вважаємо за необхідне здійснити наукову розвідку одної із складових цього поняття та розкрити об'єкт проступку проти громадського порядку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що незважаючи на те, що термін «публічний порядок» на законодавчому рівні застосовується порівняно не довго, дослідженню його аспектів присвятили свої праці такі науковці, як В.Б. Авер'янов, М.І. Ануфрієв, О.В. Батраченко, О.І. Довгань, І.В. Зозуля, Д.С. Припутень, О.Ф. Кобзар, А.А. Манжула, С.В. Петков, В.Г. Фатхутдінов та ін.

У той же час необхідно акцентувати увагу, що у різні часи вивченню спорідненого терміну – «громадський порядок» присвячено праці таких правників, як: О.М. Бандурка, І.П. Веремеєнко, І.П. Голосніченко, В.К. Гіжевський, В.Л. Грохольський, Є.В. Додін, М.В. Ковалів, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, В.В. Маліков, Р.С. Мельник, Ю.О. Небеський, О.І. Остапенко, А.М. Подоляка, Ю.І. Римаренко та ін.

Проте незважаючи на наявність наукових досліджень, пов'язаних із зазначеними вище поняттями, вважаємо, що питанню аналізу складу проступку, та, зокрема, об'єкту проступку проти публічного порядку, приділена неналежна увага.

Метою статті є проведення дослідження теоретичних аспектів дефініції «об'єкт проступку проти публічного порядку» в умовах реалізації в Україні реформи правоохоронних органів та удосконалення чинного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що у своєму дослідженні ми притримуємося того положення, що вироблена на сьогодні позиція науковців та законодавця щодо застосування у чинному та перспективному законодавстві терміну «публічний» та його похідних є найбільш прийнятною. Проте під час роботи з джерелами будемо використовувати терміни спорідненні вказаній дефініції у авторському викладенні, при цьому це не означає, що їх необхідно сприймати як тотожні або однозначні.

Розглядаючи об'єкт проступку проти публічного порядку слід зазначити, що вивчення об'єкта проступків-деліктів посідає одне із центральних місць у дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених. Так, М.І. Коржанський вважає, що встановлення ознак об'єкта делікту має важливе практичне значення для юридичної кваліфікації [1, с. 284].

Деякі вчені-адміністративісти вважають, що під об'єктом адміністративного проступку слід розуміти все те, на що спрямоване посягання, тобто – нормальне функціонування суспільства, публічний спокій і суспільну моральність [2, с. 5-6]. Інші автори висловлюють таку думку: об'єкт адміністративного делікту – "...це ті суспільні відносини, які охороняються нормами адміністративного права і які виникають у певній сфері державного управління" [3, с. 204]. Ю.П. Битяк також зазначає про суспільні відносини як об'єкти проступку: "Проступок заподіює шкоду або створює загрозу її заподіяння суспільним відносинам, які і становлять об'єкт проступку" [4, с. 163]. О.В. Серьогін пропонував включити в поняття об'єкта адміністративного делікту власне публічний порядок, відносини, що його утворюють, і нормальну діяльність державних органів та громадських організацій щодо охорони публічного порядку, встановлені правила торгівлі, моральне виховання дітей і підлітків та обов'язки щодо нагляду за ними [5, с. 72-74].

Важливого значення для дослідження має класифікація об'єктів проступків проти публічного порядку. Саме класифікація дає змогу чіткіше визначити об'єкт кожного діяння, його місце в загальній системі відносин, що охороняються адміністративними санкціями, його цінність [6, с. 176]. Проведений нами аналіз наукових джерел свідчить, що на сьогодні існують дві найбільш

поширені точки зору щодо класифікації об'єктів проступків:

1. Такі вчені, як І.П. Голосніченко, Л.В. Коваль, О.І. Остапенко, розподіляють об'єкти адміністративного проступку на три групи: загальний, родовий і безпосередній.

2. Іншу групу науковців, серед яких В.В. Гордєєв, В.В. Доненко, О.В. Кузьменко, В.К. Колпаков, О.І. Миколенко, О.К. Черновський притримуються тої точки зору, що при класифікації об'єктів адміністративного проступку необхідно їх поділяти на загальний, родовий, видовий та безпосередній [7, с. 13-14; 8, с. 44]. У свою чергу вважаємо таку класифікацію найбільш вдалою та прийнятною для визначення об'єкта проступку проти публічного порядку, що дасть змогу здійснити достатньо повну правову кваліфікацію проступків у цій сфері.

Зокрема, КУпАП поділяє проступки залежно від родового об'єкта посягання, які перелічені в главах 5-15А Особливої частини цього кодексу. Зокрема, це правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення (глава 5 КУпАП); правопорушення, що посягають на власність (глава 6 КУпАП); правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони культурної спадщини (глава 7 КУпАП); правопорушення в промисловості, будівництві та у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів (глава 8 КУпАП); правопорушення в сільському господарстві, порушення ветеринарно-санітарних правил (глава 9 КУпАП); правопорушення на транспорті, в галузі шляхового господарства і зв'язку (глава 10 КУпАП); правопорушення в галузі житлових прав громадян, житлово-комунального господарства та благоустрою (глава 11 КУпАП); правопорушення в галузі торгівлі, громадського харчування, сфері послуг, в галузі фінансів і підприємницької діяльності (глава 12 КУпАП); правопорушення в галузі стандартизації, якості продукції, метрології та сертифікації (глава 13 КУпАП); корупційні правопорушення (глава 13-А КУпАП); правопорушення, які посягають на публічний порядок та громадську безпеку (глава 14 КУпАП); правопорушення, які посягають на встановлений порядок управління (глава 15 КУпАП); правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення (глава 15-А КУпАП) [9]. Разом з тим, передбачений розподіл адміністративних правопорушень (проступків) не дає змогу надати класифікацію саме проступків проти публічного порядку, оскільки деякі проступки, передбачені КУпАП, у своєму складі мають два, а іноді й більше родових об'єктів, і навіть об'єднання проступків в окремі узагальнені групи іноді досить не виправдане.

Окремі науковці загальний об'єкт адміністративного правопорушення розуміють як усю сукупність суспільних відносин, які охороняються законодавством про адміністративні правопорушення [10, с. 176], або як суспільні відносини, що охороняються адміністративними санкціями і яким правопорушенням завдано шкоди [11, с. 28].

Отже, ми бачимо певні теоретичні помилки навіть в цьому питанні: по-перше, невже законодавство не охороняє всі суспільні відносини, навіщо тоді зводити їх до тих, що охороняються адміністративним законодавством, по-друге, правопорушення завдають шкоду не лише тим суспільним відносинам, які охороняються адміністративними санкціями, тощо.

Що стосується проступку проти публічного порядку, то загальним об'єктом, на нашу думку, є власне суспільні відносини, що охороняються адміністративно-деліктним законодавством. При цьому слід зауважити, що засобами відповідальності охороняються суспільні відносини, які регулюються нормами не тільки адміністративного права, а й багатьох інших галузей права: цивільного, кримінального, сімейного, екологічного, тобто засобами публічного і приватного права.

З'ясування змісту публічного порядку як об'єкта проступку дає можливість дійти висновку, що всі проступки у цій сфері можна поділити залежно від родового об'єкта. Так, на думку В.К. Колпакова, родовим об'єктом є однорідна група суспільних відносин, що є невід'ємною і самостійною частиною загального об'єкта [10, с. 265]. Деякі науковці також уточнюють, що це не просто група однорідних суспільних відносин, а й однорідна група правопорушень, яка на них посягає [12, с. 265]. Вважаємо, що родовим об'єктом проступків проти публічного порядку є суспільні відносини у сфері публічних правовідносин. Таким чином, ми переходимо на нижчий рівень теоретичного абстрагування, від загального до часткового. Так само як право поділяється за класичною схемою на приватне та публічне, так і класифікація правопорушень має поділятися за родовою ознакою на публічні та приватні. Звісно цей поділ має і певні умовності в цілому ряді сфер суспільних відносин. Відносини, які регулюються правом, ми можемо іменувати правовідносинами. Але публічний порядок беззаперечно відноситься саме до публічних правовідносин.

Як відомо видовий об'єкт – це різновид родового об'єкта. Видовий об'єкт утворюють спільні для ряду проступків суспільні відносини. Вони виступають відокремленою і досить самостійною частиною родового об'єкта [10, с. 268]. Отже, фактично мова йде про детермінування родового об'єкта як продовження родового об'єкта за тими самими ознаками. Варто визначити, що видовим об'єктом щодо проступків проти публічного

порядку можуть бути суспільні відносини у сфері охорони здоров'я громадян, публічного благоустрою, відносини, спрямовані на забезпечення публічного спокою, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення, належного функціонування суб'єктів господарювання, діяльності суб'єктів охорони публічного порядку, суспільні відносини, опосередковані необхідністю захисту норм суспільної моралі тощо. Для визначення поняття "суспільна мораль" доцільно звернутись до норм ст. 1 Закону України "Про захист суспільної моралі", яка дає визначення поняття "суспільна мораль" як системи етичних норм, правил поведінки, що склалися у суспільстві на основі традиційних духовних і культурних цінностей, уявлень про добро, честь, гідність, публічний обов'язок, совість, справедливість [14].

Безпосередній об'єкт проступку проти публічного порядку – це конкретні суспільні відносини, на які посягає дане правопорушення. Такий об'єкт виступає як конструктивна частина видового та родового об'єктів. Саме з метою охорони безпосереднього об'єкта законодавець видає відповідні деліктні норми, встановлює склади правопорушень, визначає вид санкцій [6].

Слід зазначити, що поняття безпосереднього об'єкта проступку часто ототожнюють із його предметом. У юридичній науці питання про предмет проступків, на наш погляд, досліджене значно менше, ніж поняття предмета злочину. Але не можна не погодитись із тим, що чітко визначення предмета проступку в деяких випадках дає можливість правильно кваліфікувати цей проступок, визначити його суб'єкт. Більше того, у тих випадках, коли предмет передбачено як ознаку складу проступку, його встановлення є обов'язковим.

Окремі автори вважають, що предмет правопорушення можна зарахувати до факультативних ознак об'єктивної сторони [15, с. 376]. Проте більшість авторів зараховує предмет делікту до його об'єкта, ототожнюючи його з безпосереднім об'єктом [16, с. 256]. Оскільки суспільні відносини, що охороняються адміністративним законодавством, мають стійкі закономірні зв'язки, які складаються між людьми в процесі їх діяльності, то структурні елементи цих відносин (суб'єкти, предмет, сама діяльність) можуть бути предметом посягання.

Під час надання характеризуючи поняття предмета проступку Д.М. Бахрах зазначає, що предмет проступку – це ті фізичні предмети зовнішнього світу, впливаючи на які, правопорушник посягає на суспільні відносини [17, с. 81]. Разом з цим С.Т. Гончарук, В.Д. Резвих поряд із матеріальними речами, предметами виділяють і діяльність суб'єктів відносин, на які чиняться посягання [18, с. 112; 19, с. 63] (наприклад, при порушенні встановлених правил для боротьби з хворобами і шкідниками рослин).

Отже, у поняття предмета проступку окремі науковці вкладають більш широкий зміст, ніж загально прийнято (фізичні предмети зовнішнього світу) – ним можуть бути діяльність (або результати такої діяльності) суб'єктів відносин, на які чиняться посягання. Як свідчить практика, загалом предметом проступку можуть бути контрабандні речі, гроші, посіви, тварини тощо.

У окремих випадках предмету може бути заподіяна шкода (наприклад, умисне псування паспорта). У більшості випадків предмет проступку, суспільна мораль шкоди від протиправних дій не зазнає. Але її зазнає саме суспільство. Стосовно проступків проти публічного порядку, то предмет не є їх обов'язковим елементом, оскільки відповідні суспільні відносини, які є безпосереднім об'єктом, за змістом КУАП, у більшості випадків не мають свого матеріального виразу, а є певними правилами поведінки.

Висновок. При класифікації об'єктів проступків проти публічного порядку необхідно їх поділяти на загальний, родовий, видовий та безпосередній.

Загальним об'єктом проступку проти публічного порядку є власне суспільні відносини, що охороняються адміністративно-деліктним законодавством. При цьому слід зауважити, що засобами відповідальності охороняються суспільні відносини, які регулюються нормами не тільки адміністративного права, а й багатьох інших галузей права. Безпосередній об'єкт проступку проти публічного порядку – це конкретні суспільні відносини, на які посягає дане правопорушення. Видовим об'єктом щодо проступків проти публічного порядку можуть бути суспільні відносини у сфері охорони здоров'я громадян, публічного благоустрою, відносини, спрямовані на забезпечення публічного спокою, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення тощо. Безпосередній об'єкт проступку проти публічного порядку – це конкретні суспільні відносини, на які посягає дане правопорушення. Такий об'єкт виступає як конструктивна частина видового та родового об'єктів.

Література

1. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны М. : Академия МВД СССР, 1980. 500 с.
2. Додин Е.В. Основание административной ответственности : автореф. дис. на соискание научн. степени канд. юрид. наук : 12.00.07. М., 1965. 23 с.
3. Ключниченко А.П. Советское административное право. Часть общая: Специализированный курс лекций. К.: Изд-во КВШ МВД СССР, 1975. 264 с.
4. Административное право Украины (Общая часть) : учеб. пособ. / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. Харьков : Одиссей, 1999. 224 с.
5. Серегин А.В. Советский общественный порядок и административно-правовые средства его укрепления. М. : Юрид. лит., 1987. 236 с.

6. Михайлов Р.І. Характеристика складу адміністративних деліктів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху. Держава та регіони. Серія: Право : науково-виробничий журнал. 2010. № 3. С. 172–177.

7. Порушення правил дорожнього руху: колізійність новел і правове регулювання : монографія. В.К. Колпаков, О.В. Черновський, В.В. Гордеев. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. 328 с.

8. Бугайчук К.Л. Адміністративні проступки: сутність та організаційно-правові заходи їх профілактики : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т внутр. справ. Х., 2002. 243 с.

9. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 р. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. – Ст. 1122 (зі змінами та доповненнями).

10. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 2001. 752 с.

11. Битяк Ю.П. Адміністративне право України : конспект лекцій / Ю.П. Битяк, В.В. Зуй. Харків : Націон. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого, 1996. 160 с.

12. Адміністративне право України : підручник. Ю.П. Битяк, В.М. Паращук, О.В. Дьяченко та ін.; за ред. Ю.П. Битяка. К. : Юрінком Інтер, 2005. 544 с.

13. Колпаков В.К. Адміністративне право України : підручник. К. : Юрінком Інтер, 1999. 736 с.

14. Про захист суспільної моралі. Закон України від 20.11.2003 р. № 1296-IV // Відомості Верховної Ради. 2004. № 14. Ст. 192.

15. Пионтковский А.А. Курс советского уголовного права: Особенная часть. М. : Госюриздат, 1955. Т. 1. 584 с.

16. Трайнин А.Н. Общее учение о составе преступления. М. : Госюриздат, 1957. 363 с.

17. Бахрах Д.Н. Советское законодательство об административной ответственности : учеб. пособ. Пермь, 1969. 140 с.

18. Гончарук С.Т. Юридическая квалификация административно-наказуемого мелкого хищения социалистического имущества. Сборник трудов КВШ МВД СССР. К., 1978. 140 с.

19. Резвых В.Д. Административная ответственность за хозяйственные правонарушения. Горький, 1976. 80 с.

Анотація

Комиссаров С. А. Об'єкт проступку проти публічного порядку. – Стаття.

Стаття присвячена дослідженню дефініції «об'єкт проступку проти публічного порядку» в умовах реалізації в Україні реформи правоохоронних органів та удосконалення чинного законодавства.

Проаналізовано нормативно-правову складову цієї категорії з врахуванням позиції, що встановлення ознак об'єкта делікту має важливе практичне значення для юридичної кваліфікації. Враховані підходи до досліджуваного проблеми різних науковців.

Значну увагу приділено класифікації об'єктів проступків проти публічного порядку, адже саме класифікація дає змогу чіткіше визначити об'єкт кожного діяння, його місце в загальній системі відносин, що охороняються адміністративними санкціями, його цінність. Проаналізовано найбільш поширені точки зору щодо класифікації об'єктів такого виду проступків, зокрема, названо найбільш прийнятною класифікації об'єктів адміністративного проступку з поділом на загальний, родовий, видовий та безпосередній.

Обґрунтовано унормування законодавчої термінології з метою внесення змін і доповнень до чинного законодавства, зокрема, зазначено, що загальним об'єктом проступку проти публічного порядку є власне суспільні відносини, що охороняються адміністративно-деліктним законодавством. При цьому зауважено, що засобами відповідальності охороняються суспільні відносини, які регулюються нормами не тільки адміністративного права, а й багатьох інших галузей права. Безпосередній об'єкт проступку проти публічного порядку – це конкретні суспільні відносини, на які посягає дане правопорушення. Видовим об'єктом щодо проступків проти публічного порядку можуть бути суспільні відносини у сфері охорони здоров'я громадян, публічного благоустрою, відносини, спрямовані на забезпечення публічного спокою, санітарно-епідеміологічного благополуччя населення тощо. Безпосередній об'єкт проступку проти публічного порядку – це конкретні суспільні відносини, на які посягає дане правопорушення, адже такий об'єкт виступає як конструктивна частина видового та родового об'єктів.

Ключові слова: проступок, публічний порядок, склад проступку, ознаки проступку, об'єкт проступку, класифікація.

Аннотация

Комиссаров С. А. Объект проступка против общественного порядка. – Статья.

Статья посвящена исследованию дефиниции «объект проступка против общественного порядка» в условиях реализации в Украине реформы правоохранительных органов и совершенствования действующего законодательства.

Проанализированы нормативно-правовую составляющую этой категории с учетом позиции, установления признаков объекта деликта имеет важное практическое значение для юридической квалификации. Учеными подходы к исследуемому проблемы различных ученых.

Значительное внимание уделено классификации объектов проступков против общественного порядка, ведь именно классификация позволяет четко определить объект каждого деяния, его место в общей системе отношений, охраняемых административными санкциями, его ценность. Проанализированы наиболее распространенные точки зрения относительно классификации объектов такого вида проступков, в частности, названы наиболее приемлемой классификации объектов административного проступка с разделением на общий, родовый, видовой и непосредственный.

Обоснованно нормирования законодательной терминологии с целью внесения изменений и дополнений в действующее законодательство, в частности, указано, что общим объектом проступка против общественного порядка является собственно общественные отношения, охраняемого административно-деликтным законодательством. При этом отмечено, что средствами ответственности охраняются общественные отношения, которые регулируются нормами не только административного права, но и многих других отраслей права. Непосредственный объект проступка против общественного порядка – это конкретные общественные отношения, на которые посягает данное правонарушение. Видовым объектом по проступков против общественного порядка могут быть общественные отношения в сфере охраны здоровья граждан, общественного благоустройства, отношения, направленные на обеспечение общественного спокойствия, санитарно-эпидемиологического благополучия населения и тому

подобное. Непосредственный объект проступка против общественного порядка – это конкретные общественные отношения, на которые посягает данное правонарушение, ведь такой объект выступает как конструктивная часть видового и родового объектов.

Ключевые слова: проступок, публичный порядок, состав проступка, признаки проступка, объект проступка, классификация.

Summary

Komissarov S. A. The object of misconduct against public order. – Article.

The article is devoted to the study of the definition of "object of misconduct against public order" in the conditions of implementation of law enforcement reform in Ukraine and improvement of the current legislation.

The regulatory component of this category has been analyzed, taking into account the position that establishment features of the tort object have a great practical importance for legal qualification. Approaches to the researched problem of different scientists are taken into account.

Much attention is paid to the classification of objects of misconduct against public order, because it is the classification that makes it possible to more clearly identify the object of each act, its place in the general relation system, which are protected by administrative sanctions, its

value. The most common points of view on the classification of the objects of this type of misconduct are analyzed, in particular, named the most acceptable classification of the objects of administrative misconduct, divided into general, generic, species and direct.

The normalization of the legislative terminology is justified in order to amend the current legislation, in particular, is stated that the common object of misconduct against public order is the actual public relations, that protected by the administrative and tort legislation. It is noted that the means of responsibility protect public relations, which are regulated by the rules not only of administrative law, but also by many other branches of law. The direct object of a public misconduct is the specific public relations, that is encroached by given offence. Public relations in the field of public health, public well-being, relations aimed on ensuring public peace, sanitary and epidemiological well-being of the population, etc., may be a specific object of misconduct against public order. The direct object of public misconduct is the specific public relations that are encroached by given offence, because such an object acts as a constructive part of the species and generic objects.

Key words: misdemeanor, public order, composition of misdemeanor, features of misdemeanor, object of misdemeanor, classification.